

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224

:::

Publicerad den 29 mars 2006

Utskriftsvänlig pdf-fil

Kommer idrotten i framtiden att domineras av genmanipulerade stålmän och bioamasoner som tävlar på lika villkor och med resultat som vida överstiger vad vi idag skulle betrakta som fantastiska? Denna tankegång uppstod hos de svenska filosoferna Claudio Tamburrini och Torbjörn Tännsjö, och den kommunicerades till en rad auktoriteter på områdena idrott, dopning och/eller genetik. Deras reaktioner har av Tamburrini och Tännsjö samlats i boken *Genetic Technology and Sport: Ethical Question*, där röster från alla sidor av åsiktsspektrumet bryts mot varandra. Kutte Jönsson, idrottsforum.orgs husfilosof, har själv skrivit om dopning, såväl traditionell som genetisk, utifrån ett filosofiskt perspektiv, i [dessa spalter](#) och i andra. Han välkomnar Tamburrinis och Tännsjös volym, inte minst som han tycker sig se ryggmärksbetingad motvilja och moralpanik inför blotta tanken på genmodifierade idrottare. Gentekniken och de möjligheter den öppnar ställer en rad stora frågor om människans framtid; de viktigaste kanske inte ligger inom idrottens område, men de idrottsliga aspekterna är inte mindre angelägna – och inte mindre svårbearbetade.

Etiska frågeställningar om genteknologi och idrott

Kutte Jönsson

Genusvetenskap & Idrottsvetenskap, Malmö högskola

Claudio Tamburrini & Torbjörn Tännsjö
(red)

Genetic Technology and Sport: Ethical Question

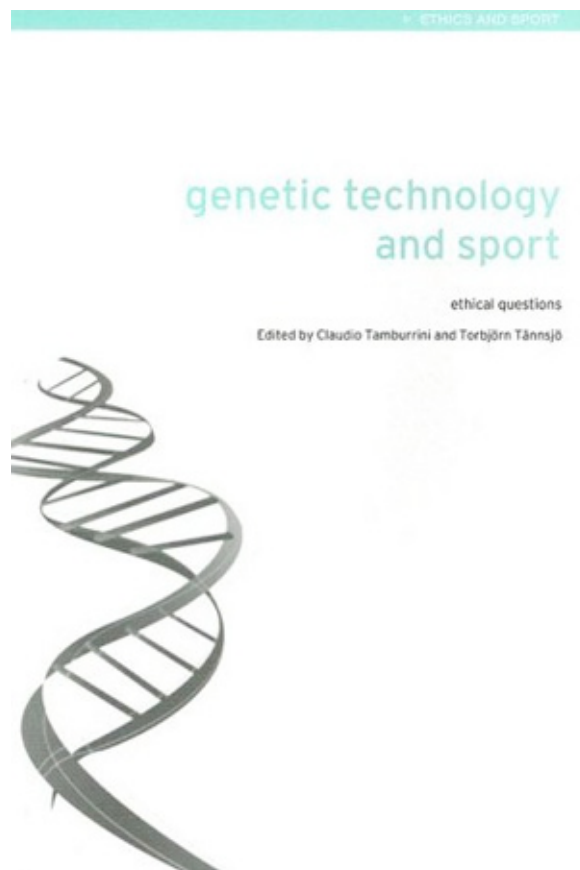
223 sidor, hft.

Abingdon, Oxon: Routledge 2005

ISBN 0-415-34237-6

Det är bara alltför lätt att drabbas av moralpanik. I synnerhet i den idrottspolitiskt laddade dopingfrågan. Det finns en konsensus i denna fråga som inte liknar någon annan på något annat område i samhället. Kampen mot doping är omfattande. Den internationella antidopingbyrån [Wada](#) omsätter varje år [enorma belopp](#). Av pengarna kommer knappt hälften från Internationella Olympiska Kommittén (IOK), och resten i huvudsak från offentliga myndigheter i medlemsländerna. Motivet för dopingförbudet är flerfaldigt. Doping är skadligt och farligt, det skadar idrottens trovärdighet och det är inte minst fusk; dessutom kan dopingpreparat som i Sverige var narkotikaklassat och därmed olagligt. Så lyder de huvudsakliga skälen för att hålla dopingförbudet.

Enigheten mot doping kan samtidigt förstås på mer än ett sätt. Utan tvekan svetsar den samman den globala "idrottsrörelsen" kring ren idrott som ideal. På så vis, skulle man kunna argumentera, skapas en gemenskap kring en större idé om idrotten, där idrotten blir större än de som befolkar den och absolut större än de mänskliga drivkrafter som gör att påfallande många atleter, propagandan till trots, är beredda att tänja på "moralens" gränser.

Doping är emellertid ett svårångat begrepp. Någon definition av dopingbegreppet finns exempelvis inte. Wada har försökt formulera en sådan, men tvingats ge upp sedan de insåg det omöjliga i att dra någon tydlig gräns mellan det som är "naturligt" och det som är "artificiellt". Denna gräns, som inte minst med den medicinska teknologins framväxt, har kommit att bli allt suddigare upplöses en gång för alla när det kommer till "nästa steg" inom dopingutvecklingen: så kallad gendoping.

Gendoping har under de senaste åren kommit att bli alltmer omdiskuterat. Denna "nya" form av doping tilldrar sig stort intresse. Så som den brukar skildras är det med en blandning av fascination och äckel; ungefär på samma sätt som andra medicinsk-teknologiska framsteg ofta bemöts, åtminstone om de utmanar de normer som finns i samhället. Wada har givetvis inte varit sena att följa denna utveckling. Ty: gendopingen är "snart här". Emellanåt höjs det röster om att den redan är "här" – mitt ibland oss. Oavsett om det redan är ett faktum eller om gendopingen är på väg, så tycks alla som arbetar med dopingfrågan vara överens om att det är en form av doping som inte bör nonchaleras. Vilken betydelse gendoping kommer att få för idrotten i vid mening kan man givetvis bara spekulera över. Man kan emellertid anta att frågan kommer att diskuteras i allt högre utsträckning framöver.

Mot den bakgrunden kan man inte annat än välkomna den nyligen utkomna antologin *Genetic Technology and Sport*. Bakom antologin står filosoferna Claudio Tamburrini och Torbjörn Tännsjö, som kring sig samlat såväl filosofer som medicinare, för att diskutera genteknologins betydelse för idrotten. De skilda perspektiven gör antologin än mer angelägen.

Det första man naturligtvis kan fråga sig, är vad som skiljer gendoping från "vanlig" doping. Gendoping hade, till att börja med, naturligtvis inte blivit aktuellt om det inte varit för den genteknologiska utvecklingen i allmänhet. Som ett resultat av den utvecklingen har genterapi som medicinsk behandlingsform växt fram. Behandlingsformen innebär exempelvis att man antingen tillför eller förändrar gener i specifika celler med syfte att bota sjukdomar. Denna behandlingsform befinner sig emellertid fortfarande på experimentstadiet, menar till exempel medicinaren Peter Schjerling, men är under utveckling. Det är inte irrelevant att placera genterapi i relation till doping. För på samma sätt som vanlig medicin kan användas för att förbättra idrottsliga prestationer, så lär man i framtiden (?) kunna använda genterapeutiska behandlingsformer i samma syfte. Hur stor "risken" sedan är för att gendoping verkligen kommer att utnyttjas är en fråga man så här långt bara kan spekulera kring. Samtidigt rymmer gendoping delvis andra "problem" jämfört med "vanlig" doping. Kraven på antidopingarbetet måste bli mer ingående. Med det följer större ingrepp i atleternas personliga integritet. Med andra ord krävs, sett utifrån framför allt Wadas perspektiv, ett kontrollsystem som kan upptäcka vilka gener som är "artificiella" och vilka som är "naturliga".

Frågan är bara hur man med säkerhet ska kunna skilja mellan "artificiella" genförändringar och genförändringar som uppstått av till exempel "naturliga" mutationer. Christian Munthe menar därför, i sitt bidrag, att det helt enkelt måste finnas en metod för att kunna skilja mellan atleter som har förbättrat sin kapacitet i relation till sin naturliga genuppsättning, från dem som har förändrat sina gener som ett resultat av mänskliga ingripanden (vare sig dessa är medvetna eller uppstått som en följd av exempelvis miljöförändringar). Frågan man här kan ställa sig, är om detta överhuvudtaget är möjligt utan integritetskränkningar. Frågan kan ytterligare spetsas till. Anta att man genmanipulerar embryon i syfte att skapa framtida framgångsrika atleter. Det genetiska materialet som denna person har kommer oundvikligen att vara en "naturlig" del av den personen. Så hur skiljer man här mellan manipulerade och omanipulerade atleter. Är det ens möjligt? Samma sak skulle kunna sägas om manipulationen skett på redan vuxna individer. När någon väl har fått nya gener "omplanterade" i sin kropp, så är dessa en "naturlig" del av den personen. Hur avslöja en sådan "oförrätt"? Återigen: är det ens möjligt? Och vore det välkommet? Det är långt ifrån självklart.

Dessa frågor kan också utvidgas. Det är knappast okänt att kroppar är föränderliga. Den officiella idrottsmoralens restriktioner tillåter givetvis kroppsförändringar, men endast om det sker genom erkända metoder, som till exempel genom träning. Den bakomliggande föreställningen är, på så vis, att kroppen i sig är "naturlig" och "ren". Och för att hålla idrotten och idrottskropparna "naturliga" och "rena" krävs att man utdefinierar det som är "onaturligt" och "orent". Denna diskurs är något som genomsyrar idrottens antidopingpropaganda. Och genom att hålla fast vid den traditionella idrottssynen, där atleter inte bara ska vara idrottsliga och fysiska, utan dessutom moraliska förebilder, skapas en idrott som etablissemanget önskar sig. I detta skiljer sig idrottarna från andra yrkesgrupper. I allmänhet anses det exempelvis inte vanhedrande mot romankonsten om författare nyttjar opium under skrivprocessen, inte heller anses det vanhedrande mot filosofin om filosofer filosoferar under påverkan av amfetamin – för att låna exempel från Gunnar Breivik. Däremot anses det, i allmänhet, vanhedrande mot idrotten om atleter hänger sig åt liknande drog- eller dopingbruk.

Men frågan kvarstår, inte desto mindre: kan man ens föreställa sig en modern elitidrott utan närvaron av den medicinska vetenskapen? Jag tror inte det är möjligt. Tvärtom ingår läkare och läkemedelsindustrin som en självklar och oundgänglig del av en elitidrottarens yrkesliv. Detta är givetvis inte i sig kontroversiellt, tvärtom logiskt

med tanke på att idrottarens främsta instrument består av en kropp – och kroppar tenderar emellanåt att gå sönder. Men läkarnas uppgift är inte endast att lappa ihop skadade kroppar, utan också att göra dessa kroppar konkurrensdugliga för tävling. Så var går gränsen mellan att lappa ihop en skadad kropp och att förbättra den? Finns det någon given gräns? Är det överhuvudtaget intressant att ens försöka upptäcka en sådan gräns? Modern elitidrott har ju inte i första hand ett hälsobefrämjande syfte, det är inte för den goda hälsans skull som elitidrottare väljer att bli en del av idrotten. Seriösa yrkesmän- och kvinnor inom idrotten tävlar för att vinna! Så enkelt är det. Om de misslyckas riskerar de inte bara sina karriärer, utan även sina inkomstkällor. Man kan såklart resa frågetecken kring det sunda i detta, men det är inte självklart att idrott är värre än någon annan kultursektor i denna mening. Gunnar Breivik (igen), menar dock att modern elitidrott legitimeras med perspektiv som är viktiga i en större mänsklig kontext; detta eftersom idrott är ett koncentrat av aspekter knutna till frågor om vad det är att vara människa (i vår tid och kultur). Det spontana motvilja många uppenbarligen upplever inför blotta tanken på genmodifierade kroppar är möjligen samma slags motvilja många upplever inför i stort sett varje ny medicinsk-teknologisk innovation, eftersom dessa ruckar på gränserna för vad det är att vara "människa".

Tveklöst kan genmodifieringen vara ett instrument för att skapa förutsättningar för förbättrade idrottsprestationer. Men inte endast det. Den kan dessutom tillmötesgå andra ideal, inte minst jämställdhetsidealet.

Också det idealet får en genomlysning i antologin. Egentligen handlar det här om en debattrunda, som börjar med att redaktörerna framkastar en idé om en framtid där genetiskt designade "bioamasoner" kommer att befolka idrottsarenorna, och därmed undergräva de könsstereotypiseringar, som vilar på invanda och dikotomiserande könsföreställningar, och som idag präglar idrotten. Tamburrini och Tännjö argumenterar med andra ord för en idrott där könsgränserna är upplösta med hjälp av genetisk ingenjörskonst. Utgångspunkten är att den könssegregering som sällan ifrågasätts är svår att försvara ur ett egalitært perspektiv. Det absolut vanligaste argumentet för att behålla könssegregationen inom idrotten, något som inte minst görs genom uppdelningen mellan dam- respektive herridrott, är att det vore orättvist om kvinnor "tvingades" tävla mot män. I detta finns ett antagande om att kvinnor, antingen det beror på biologiska könsskillnader eller på sociala könsskillnader, skulle ha orättvisa nackdelar; att kvinnor – helt enkelt – är "svagare". Det finns alltid goda skäl att sticka hål på den typen av antaganden, av det enkla skälet att antaganden av den karaktären är sexistiska och därför en form av otillbörlig diskriminering.

Men är "svaret" genetisk byggnad av atleter? Finns inte en risk att man överskattar genetikens betydelse i idrottssammanhang? Jo, det är naturligtvis möjligt. De flesta sporter är av en sådan karaktär att det, förutom en kropp "byggd" för sporten ifråga, krävs taktisk skicklighet, samarbetsförmåga, och så vidare. Beroende på sport spelar alltså kroppen en större eller mindre roll. Inte desto mindre är idrott av tradition ett ideologiskt kraftigt maskuliniserat kulturfenomen. Är framväxten av en alltmer avancerad genteknologi något som utmanar maskulinitetsnormerna eller är det i själva verket precis tvärtom: att de socialt och kulturellt definierade normerna förstärks? Tamburrinis och Tännjös provocativa artikel möter också motstånd. Simona Giordano och John Harris menar att Tamburrinis och Tännjös argument döljer en manschauvinistisk ideologi, då deras förslag innebär att kvinnor ska "nä upp" till mäns standard. Susan Sherwin och Meredith Schwartz, å sin sida, kritiserar förslaget med att Tamburrini och Tännjö sammanblandar jämlikhetsbegreppet med likhetsbegreppet. I reaktionerna mot redaktörernas bidrag till den alltid lika infekterade debatten om idrottens genus, illustreras frågans såväl politiska som moraliska laddning. Det är en debatt som lär fortsätta.

Utän tvekan ställer genteknologins framväxt en räckta frågor om människors och idrottens, såsom vi känner den, villkor på sin spets. Antologin är därför välkommen, inte minst i ett idrottsklimat där moralpaniken ständigt hotar att bryta ut.

© **Kutte Jönsson 2006**

Köp boken från Adlibris.se

Kjøp boken fra Akademika.no

Køb bogen fra Samfundslitteratur.dk